

NOTES AND STUDIES

THE OLD LATIN TEXTS OF THE MINOR
PROPHETS. IV.

HAGGAI.

I.
6⁶ Seminastis multa et intulistis minima
9⁹ Haec dicit Dominus Omnipotens,
eo quod domus mea deserta est, vos autem sectamini unusquisque
10 in domum suam, 10 propterea abstinebit caelum a rore et terra sub-
11 trahet procreaciones suas, 11 et inducam gladium super terram et super
frumentum et super vinum et super oleum et super homines et super
12 pecora et super omnes labores manuum eorum. 12 Et adivit Zoro-
babel filius Salathiel de tribu Iuda et Iesus filius Iosedech sacerdos
magnus et omnes qui superfluerunt de populo vocis Domini Dei sui
et verbum Aggaei prophetae, quoniam misit illum Dominus ad illos,
et timuit plebs a faciei Dei

Speculum.
Cyprian.

II.
5⁶ et spiritus meus
instat in medio vestrum

Speculum.

Auct. c. Fulg.
Donat.

I 6 *Spec. lix* I 9-11 *Cypr. Ad Demet. vi; Spec. lix* I 12 *Cypr.*
Testim. iii 20 II 5 *Spec. iii* II 11-14 *Auct. contra Fulg. Donat. xvi*

I. 6. Seminastis] *pr* διοτι ταδε λεγει $\overline{\kappa\sigma}$ παντοκρατωρ (seq ras I lit) *A* minima] ολιγα \mathfrak{E} 9. Haec] *pr* δια τουτο \mathfrak{E} Omnipotens] *om S* eo quod] propter quod *S* deserta est] *pr os N^c. (b?) vid* (rurs del) sectamini] satis agitis *S* 10. propterea abstinebit] ideo cessavit *S* procreaciones suas] fructus suos *S* suas] + εφ υμας \mathfrak{L} 11. *S=C* super frumentum] *pr* και επι τα ορη \mathfrak{E} \mathfrak{L} \mathfrak{H} (exc 26 49) frumentum] σιον *N** (σιτον *N^c a, c. b*) super oleum] + και οσα εκφερε η γη \mathfrak{E} (*om Compl*) 12. et Iesus *ad fin. com.*] *om Q* hab Q^{mg} sinistr*: item *hab* και Ιησους . . . εφασπειλεν αυτον $\overline{\kappa\sigma}$ ο $\overline{\theta\varsigma}$ αυτον προς *Q (?) mg sup* de populo] του λαου \mathfrak{E} sui] αυτου *Q^{mg} (postea -των)* 153 αυτων \mathfrak{E} \mathfrak{L} (exc 153) \mathfrak{H} verbum] των λογων \mathfrak{E} (του λογου Slav. τον λογον 23) quoniam] καθοτι \mathfrak{E} Dominus] + ο $\overline{\theta\epsilon\omicron\varsigma}$ αυτων \mathfrak{E} Dei] Κυριου \mathfrak{E}
II. 5. instat] εφεστηκεν \mathfrak{E} 11. sacerdotes] + νομον \mathfrak{E} \mathfrak{L} (exc 62 147) \mathfrak{H}

12 ¹² Si alligaverit homo carnem sanctam in summo vestimento et tetigerit summitas vestimenti aliquam creaturam panis aut vini aut olei, si sanctificatur? Et responderunt sacerdotes et dixerunt: Non.

13 ¹³ Et dixit Dominus: Si tetigerit inquinatus in anima horum aliquid, si inquinabitur? Et dixerunt sacerdotes: Inquinabitur. ¹⁴ Et dixit Dominus: Si et populus hic, et sic gens ista,
. omnis qui illic accesserit inquinabitur

21 ²¹ Ego commovebo caelum et terram, *Tyconius.*
22 mare et aridam ²² et
convertam currus et sessores, et descendent equi et sessores eorum
23 unusquisque in gladio ad fratrem suum. ²³ In illo die, dicit Dominus omnipotens, accipiam te Zorobabel, filium Salathiel servum meum, et ponam te signaculum, quoniam te elegi, dicit Dominus omnipotens.

ZECHARIAH.

I.

14 ¹⁴ Et ait mihi angelus qui in me loquebatur *Tertullian.*
15 Zelatus sum Hierusalem et Sion zelo magno, ¹⁵ et ira magna ego irascor *Luc. Cal.*
super gentes quae se superponunt vobis; propter quod [*Tyconius.*]
ego quidem iratus sum modice, ipsi autem adiecerunt in mala. *Tyconius.*

II.

II 14 Coll. Carth. *Gesta cclviii* II 21-23 *Tycon. Reg. Sept.*
Zechariah. I 14 Tert. De carne Christi xiv I 14, 15 *Lucif. Cal. De sanct.*
Athan. i 36 I 15 *Tycon. Reg. Sept.*

(*exc 49 νομου*) 12. vestimento] + αυτου *Ex* vestimenti] + αυτου *Ex* aliquam creaturam panis aut vini] *aprou η εψεματος η οινου Ex aprou η οινου η εψ. N^{c. b} (vid) η εψ. τ[ou] οινου Γ vid (εψεματος N^{c. b}) olei] + η παντος βρωματος *Ex* si] *om N?* (*postea revoc*) sanctificatur] *αγιασθησεται Ex* 13. Dominus] *Αγγαιος Ex Αγγεος N Γ* inquinatus] + *ακαθαρτος Ex B L R N (om N^{c. b} 26 49 106) η ακαθαρτος A Q* in anima horum aliquid] *επι ψυχη επι παντος τουτων Ex B ψυχη επι ψυχη απο παντ. τουτ. Α ψυχη επι ψυχη απο παντ. τουτ. Q* sacerdotes] + *και ειπαν Ex L R (om 68 87)* 14. dixit Dominus] *απεκριθη Αγγαιος Ex (Αγγεος N) + και ειπεν Ex Si et] ουτως Ex sic et Cc hic] iste Cc et sic gens ista] Cc = F omnis . . . inquinabitur] et si illic accesserit inquin. Cc και ος εαν εγγιση εκει μανθησεται Ex και ος εαν εγγ. μανθ. Q 21. ego] *pr* *ετι απαξ L (exc 48 153 233)* commovebo] *σειω Ex B L R (σειω 40 42 233 310 Compl σισω N^{c. (1^a)})* terram] + *και Ex 22. descendent] αναβησονται A Q^a (λ'καβης. [sic] Q^{mo}) 22 26 51 106 (147 ex corr. m. rec.) 233 καταβ. Ex L (exc 22 51 147 233) R (exc 26 106) 23. meum] + *λεγει Κυριος Ex signaculum] ως σφραγιδα Ex L (exc 147) R (exc 106) eis σφ. A 106 147****

I. 14. Hierusalem et Sion] *tr L R zelo magno] om 49 15. vobis] om Ex quidem] om L modice] minima L ολιγα Ex adiecerunt] composuerunt L συνεπεθεντο Ex*

Speculum.

7, 8 ⁷In Sion fugite qui conmoramini filiam Babylonis. ⁸ Quia haec dicit Dominus omnipotens: post honorem misit me super gentes quae spoliaverunt vos, quia qui tangit vos sicut qui tangit pupillam oculi ⁹ ipsius; ⁹ ecce ego iniciam manum meam super eos, et erunt in praedam his qui serviunt illis, et scient quoniam Dominus omnipotens misit me

Tyconius.

13 ¹³ Timeat a facie Domini omnis terra quoniam exsurrexit de nubibus sanctis.

Cyprian.

III. 1 ¹ Et ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem illum magnum stantem ante faciem angeli Domini, et diabolus stabat ad dexteram

Speculum.

2 eius adversari ei. ² Et dixit Dominus ad diabolum: imperet in te

Cyprian.

3 Dominus qui elegit Hierusalem . . . ³ [*Cyprian.*] Et Iesus erat indutus vestimenta sordida, et stabat ante faciem ipsius ⁴ angeli. ⁴ Et respondit et ait ad eos qui stabant ante faciem eius, dicens: auferte vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum: ecce ⁵ abstuli iniquitates tuas. Et induite eum poderem, ⁵ et inponite cidarim mundam super caput eius

8 ⁸ ecce ego adduco puerum meum, ⁹ ortus nomen ei est. ⁹ Quoniam lapis quem dedi ante faciem Iesu super lapidem ipsum unum septem oculi sunt

IV.

Tyconius.

9 ⁹ Manus Zorobabel fundaverunt domum hanc et manus eius perficient eam

II 7-9 *Spec.* ii II 8 *Tert. Adv. Marc.* iv 35 II 13 *Tycon. Reg. Sept.*
 III 1 *Cypr. Testim.* ii 13 III 2 *Spec.* ii III 3-5 *Cypr. Testim.* ii 13
 III 8, 9 *Cypr. Testim.* ii 16 IV 9 *Tycon. Reg. Sept.*

II. 8. qui tangit *ad fin. com.*] qui tetigerit vos ac si pupillam oculi mei tangat *Tert* 9. ecce] *pr* διοτι \mathfrak{E} \mathfrak{L} (*exc* 95 185) \mathfrak{H} *om* Q (*hab* Q^{ms}) in praedam . . . illis] *σκυλα τοις δουλευουσιν αυτοις* \mathfrak{E} \mathfrak{L} (*exc* 62 147 233) *σκυλα τοις δουλευσασιν αυτοις* \mathfrak{H} A Q 233 *σκυλα τοις σκυλευουσιν αυτοις* 62 147 (*αυτους*) illis] *αυτης* Γ scient] *γνωσεσθε* \mathfrak{E} *γνωσονται* N^* (-*σεσθε* $N^{a, b}$) 49 13. omnis terra] *πασα σαρξ* \mathfrak{E} sanctis] + *αυτου* \mathfrak{E}

III. 1. illum] *om* \mathfrak{E} 2. Dominus 2°] + *διαβολε και επιτιμησαι* *Κυριος εν σοι* \mathfrak{E} 3. erat] *om* 22 51 ipsius] *om* \mathfrak{E} angeli] + *κω* Q 4. qui stabant] *τον εστηκοτα* Q auferte] *αφελε* Q (-*λετε* Q^a) abstuli] + *απο σου* \mathfrak{L} (*exc* 48 153 233) \mathfrak{H} (*exc* 26 49 106) 5. cidarim] *pr* *μτραν και* \mathfrak{L} (*exc* 48 153 233) \mathfrak{H} (*exc* 26 87 91) 8. ortus] *al* *Oriens* C *Ανατολην* \mathfrak{E} nomen est ei] *om* \mathfrak{E} \mathfrak{L} (*hab* 36) \mathfrak{H} (*hab* 49) 9. ipsum] *τον* \mathfrak{E}

IV. 9. fundaverunt *ad fin. com.*] *om* Q^* (*hab* Q^{ms}) fundaverunt] *εθεμελιωσεν* \mathfrak{E}^B *εθεμελιωσαν* \mathfrak{L} \mathfrak{H} N A Q^{ms} perficient] *επιτελεουσιν* \mathfrak{E} *επιτελουσιν* A

14¹⁴ Illi duo filii opimitatis adsistunt *Tertullian.*

Domino universae terrae.

V. 1¹ Et conversus adlevavi oculos meos et vidi et ecce falcem *Speculum.*

2 volantem² statura cubitorum viginti et

3 latitudo cubitorum decem. 3 Et dixit mihi: hoc est maledictum

quod exiit ad maleficos qui sunt super faciem totius terrae; quia

4 omnis fur et periurus ex ea usque ad mortem punietur⁴.

Et proferam illam, dicit Dominus omnipotens, et introibit in domum furis et in domum periurantis in nomine meo in mendacio, et requiescet in media domo eius, et consummabit eum et materiam eius et lapidem eius

VII.

9⁹ Haec dicit Dominus omnipotens: iudicium iustum iudicate, et

10 misericordiam et pietatem facite unusquisque ad fratrem suum, 10 et

viduam et orfanum et proselytum et pauperem per potentiam nolite

obprimere et malitiam unusquisque fratris sui ne rememorem in

11 cordibus vestris. 11 [*Luc. Cal.*] Et dissuaserunt ne observarent et *Luc. Cal.*

12 dederunt dorsum stultitiae et aures suas¹² et cor suum statuerunt

insuadibile ne oboedirent, degravaverunt ut non oboedirent legem

meam

13¹³ si clamabunt et non

exaudiam eos, dicit Dominus omnipotens

VIII.

IV 14 *Tert. Adv. Marc. iv 22* V 1-4 *Spec. lxxiv* VII 9, 10 *Spec. x*

VII 9-13 *Lucif. Cal. De sanct. Athan. i 37* VII 10 *Tert. Adv. Marc. iv 16*

14. Illi] + εισιν Γ 62 147

V. 1. Conversus adlevavi] επεστρεψα και ηρα Εξ 2. statura] μηκος Εξ^B Η

μηκος Η Α Ο Γ latitudo] πλατους Εξ^B Η (exc 147 233) Η (exc 49) πλατος Α Ο Γ

3. est] om Εξ (hab 26 106) 3. ad maleficos qui sunt] al om qui sunt S om Εξ

totius] al om S et periurus] om Εξ 4. illam] αυτο Εξ Η (exc 62 147) Η

(om 87 91) αυτα Α^b introibit] εισελευσομαι Α furis et in domum] al om S

materiam] τα ξυλα Εξ lapidem] τους λιθους Εξ

VII. 9. L = S 9. omnipotens] + λεγων Η Γ iudicate] κρινεται Ν* (κριναται

Ν c. a. c. b) fratrem] πλησιον Η 10. per potentiam] om Εξ obprimere]

nocere L malitiam ad fin. com.] malitiam unusquisque non reminiscatur fratris

sui in corde suo L ne unusquisque malitiae fratris sui meminert sed nec proximi

Tert rememorem in] μησικακειτω Εξ Η μησικακειτε Η in cordibus vestris]

του αδελφου αυτου Ο 11. dorsum] + αυτων Η et aures suas] + εβαρναν του

μη εισακουει Εξ^B Ν Α 12. cor suum] τας καρδιας αυτων Ν* (την καρδιαν αυτων

Ν c. a. c. b) degravaverunt ut non oboedirent] om Εξ 13. si] ουτως Εξ

ουτω Ο^a eos] om Εξ^B Η (hab Η Α Ο Γ)

15¹⁸ animae
 16 quies(cit)ote; ¹⁸ haec sunt verba quae faciatis: loquimini veritatem
 unusquisque ad proximum suum et iudicium pacificum et iustum
 17 iudicate in portis vestris, ¹⁷ et unusquisque malitiam proximi tui nolite
 cogitare in cordibus vestris, et iusiurandum falsum nolite diligere,
 quoniam haec omnia odi, dicit Dominus omnipotens

19¹⁹
 pacem et veritatem diligite

IX.

Cyprian.

9⁹ Dicite filiae Sion: Ecce rex tuus venit tibi, iustus et salvans, mitis
 sedens super asinum indomitum

X.

11¹¹ Et transibunt per mare angustum et percutient in mari fluctus, et
 arefacient omnes altitudines fluminum, et confundetur omnis iniuria
 12 Assyriorum, et sceptrum Aegypti auferetur. ¹² Et confortabo eos
 in Domino Deo ipsorum, et in nomine eius gloriabuntur, dicit
 Dominus

XI.

Cyprian.

16¹⁶ Ecce ego suscito pastorem in terra qui quod aversum est non
 visitabit et carnes electorum
 manducabit, et talos illorum torquebit

XII. 10¹⁰

Et intuebuntur in me in

VIII 15-17 Lucif. Cal. *De sanct. Athan.* i 37 VIII 17 Tert. *Adv. Marc.* iv 16;
Spec. xl VIII 19 Lucif. Cal. *De sanct. Athan.* i 37 IX 9 Cypr. *Testim.*
 ii 29 X 11, 12 Cypr. *Testim.* ii. 6 X 12 *Spec.* ii XI 16 Cypr. *Ad*
Novat. xiv XII 10 Cypr. *Testim.* ii 20 Tert. *De Resurrec. Carn.* xxvi;
Adv. Marc. iii 7; *Adv. Iud.* iv

VIII. 15. animae quiescitote] *θαρσειτε* \mathfrak{E} 16. et iudicium] *pr* *αληθειαν* \mathfrak{E} ^B
 68 87 *pr* *αληθως* 62 91 147 pacificum] *δικαιον* *A* 106 et iustum] *om* \mathfrak{E} \mathfrak{L}
 (exc 36) \mathfrak{H} (exc 49 68) iudicate] *κρινετε* \mathfrak{H} *A* *Q* *κρινετε* *B* \mathfrak{L} 17. tui] *al* *sui*
L Tert *αυτου* \mathfrak{E} ^B 22 36 68 nolite cogitare] unusquisque ne recogitet *Tert* ius-
 iurandum] iuramentum *S* quoniam] quia *S* odi] *odivi* *S* 19. pacem et
 veritatem] *bis scr* \mathfrak{N} veritatem] *tr* \mathfrak{E}

IX. 9. Dicite filiae Sion] *χαϊρε σφοδρα θυγατερ Σειων* (*Σιων* *B*^b \mathfrak{N} *A* *Q*^a Γ) *κηρυσσε*
θυγατερ *Ιερουσαλημ* \mathfrak{E} mitis sedens] *αυτος* *πραυς* *και* *επιβεβηκως* \mathfrak{E} asinum
 indomitum] *υπο*(*υγιον* *και* *πωλον* *νεον* \mathfrak{E}

X. 11. confundetur] *αφαιρεθησεται* \mathfrak{E} \mathfrak{H} *καθαιρεθησεται* \mathfrak{L} 12. confortabo]
 confirmabo *S*

XI. 16. Ecce] *pr* *διοτι* \mathfrak{E} *om* 62 147 ego] *om* \mathfrak{E} ^B 22 36 51 (*hab* \mathfrak{N} \mathfrak{C} ^b [*postea*
ras] *Q*) pastorem] + *απιρον* \mathfrak{N} \mathfrak{C} ^a (*rurs* *ras*) + *απειρον* \mathfrak{L} non visitabit] *ou* *μη*
επισκεψηται \mathfrak{E} torquebit] *εκτριψει* \mathfrak{H} *A* *εκστρεψει* \mathfrak{E} \mathfrak{L}

XII. 10. Videbunt enim eum qui confixerunt *al* Tunc et cognoscent eum qui
 compugerunt *al* Et tunc cognoscent eum quem pupugerunt *Tert* in me] + (?) *eis*

quem transfixerunt
 XIII. *Tertullian.*
 7⁷ Exurge romphaea in pastores et evellite
 oves, et superducam manum meam in pastores
 9⁹ uram illos sicut
 uritur argentum, et probabo illos sicut probatur aurum
 XIV.
 11¹¹ habitabit *Tycomius.*
 12 in Hierusalem confidens,¹² et haec erit strages qua caedet Dominus
 populos, quotquot militaverunt adversus Hierusalem: tabescent
 carnes eorum stantibus eis super pedes suos, et oculi eorum fluent
 13 a foraminibus eorum, et lingua eorum tabescet in ore eorum. ¹³ Et
 erit in illa die alienatio magna super illos, et adprehendet unus-
 quisque manum proximi sui, et implicabitur manus eius manui
 14 proximi eius. ¹⁴ Et Iudas proeliabitur in Hierusalem, et colliget
 vires omnium populorum, aurum et argentum et vestem in multitu-
 15 dinem nimis. ¹⁵ Et haec erit strages equorum et mulorum et
 camelorum et asinorum et omnium pecorum quae sunt in castris
 16 illis, secundum stragem istam. ¹⁶ Et erit quicumque relictii fuerint
 ex omnibus gentibus venientibus super Hierusalem et ascendent
 quotquot annis adorare regem Dominum omnipotentem, celebrare
 diem festum scenopgiae

MALACHI.

I.
 2². Iacob dilexi, *Cyprian.*
 XIII 7 Tert. *De Fuga in persec.* iii XIII 9 Tert. *De Fuga in persec.* iii
 XIV 11-16 Tycon. *Reg. Quart.* XIV 14 Tert. *Adv. Marc.* iii 13; *Adv. Iud.* ix
Malachi. I 2, 3 *Cypr. De Mont. Sin. et Sion.* vi
 on ε[ξ]ε[κ]εντησαν] Γ 26 68 87 in quem transfixerunt] ανθ αν καταρχησαντο Γ Η
 eis on εξεκεντησαν Η
 XIII. 7. pastores 1° + μου Γ Η τον ποιμενα Ν^{c. b} τον ποιμαйна Α Q* τον ποιμενα
 Q^a Γ evellite] διασκορπισθητω Ν^{c. a} διασκορπισθητωσαν Ν^{c. b} Γ διασκορπισθησο] ται
 Α (εκσπασατε Β) oves] + της ποιμνης Α superducam] επιστρεψω Η Ν^{c. b}
 (επαξω Γ Η) pastores 2°] τους μικρους Β ποιμενας τους μικρους Η Ν^{c. a} (improb.
 postea revoc. Ν ?) τους ποιμενας Η Α Q Γ
 XIV. 11. in] om Γ 11, 12. confidens . . . adversus Hierusalem] om Ν*
 (hab nepoiotos [-tws ipse ut vid corr] . . . επι Ιλημ Ν^{c. b}) 12. populos] pr
 παντας Γ stantibus] εστηκοτες Ν* (-των Ν^{c. b} Γ) eis] om Β Ν Η (hab Α Η)
 a] εκ Γ απο Α 13. alienatio] + Κυριου Γ (exc 106) adprehendet] επιλημ-
 ψονται Γ Η επιληψεται Η επιλημψεται Α Γ 14. Et Iudas praetendet apud
 Hierusalem et congregabit omnem valentiam populorum per circuitum aurum et
 argentum Tert populorum] κυκλοθεν Γ nimis] pr εσται 62 147 15. Et 1°
 om Α 16. celebrare] pr και Γ
 I. 2. Iacob dilexi] tr Γ + λεγει κς Ν 6. suum] + φοβηθησεται Η Ν^{c. a} (postea

- Luc. Cal.
Coll. Carth.
- 3^s Esau autem odio habui
6° Filius honorificat patrem et servus dominum suum ; et si pater sum
ego, ubi est honor meus? dicit Dominus omnipotens. [*Coll. Carth.*]
Vos, o sacerdotes, qui profanatis nomen meum et dixistis, in quo pro-
7 fanavimus nomen tuum? ⁷ Et ponentes in altari meo panes pollutos ;
et dixistis, in quo polluimus illos? In eo ut diceretis, mensa
Domini benedicta est et quae superponebantur annullastis
- Cyprian.
- 10¹⁰ Non est mihi voluntas
circa vos, dicit Dominus, et sacrificium acceptum non habebō ex
11 manibus vestris ; ¹¹ quoniam a solis ortu et usque in occasu clarifica-
tum est nomen meum apud gentes, in omni loco odores incensi
offeruntur nomini meo et sacrificium mundum, quoniam magnum
est nomen meum apud gentes, dicit Dominus, et sacrificium ac-
ceptum non habebō ex manibus vestris.
- Speculum.
Cyprian.
- 14¹⁴ Maledictus homo qui potens erat, et erat in grege eius masculus,
et votum eius super illum, et immolat inquinatum Domino ; [*Cyprian.*]
rex magnus sum ego, dicit Dominus, et nomen meum inlustre est
apud gentes.

I 6 Lucif. Cal. *De sanct. Athan.* i 37 I 6, 7 Coll. Carth. *Gesta cclviii* ; *Spec.*
xlvi I 10 *Spec.* xlvi I 10, 11 Cypr. *Testim.* i 16 ; *Tert. Adv.*
Marc. iii 22 ; *Adv. Iud.* v ; Coll. Carth. *Gesta* lv I 14 *Spec.* lix ; Cypr.
Testim. ii 29

ras) o] om S Cr profanatis] fallitis S in quo] in qua re S pro-
fanavimus] fefellimus S 7. Et] om S Cr ponentes] offerentes S in
altari meo] ad altarium meum S et dixistis] in mg. ras asterisc B! bene-
dicta] ηλιοσημενη Cr^B (-νην B*) H εξουδενωμενη L (exc 62 ευλογημενη) N^{c. a, c. b} Q
et quae superponebantur] in mg. ras asterisc B! και τα επιθενα N* (-θεμενα N¹, c. a)
annullastis] βρωματα εξουδενωνται N^{c. b} (postea revoc. εξουδενωσατε) βρωματα εξουδενω-
μενα H A Q 10. circa vos] in vobis Cc om S εν υμιν Cr Dominus] + om-
nipotens Cc S + παντοκρατωρ Cr et sacrificium] sacrificia Tert acceptum] om
Cc S Tert Cr habebō] accipiam Cc, S recipiam Tert προσδεχομαι Cr ex] de Cc
11. a solis ortu] ab ortu solis Cc ab oriente sole Tert et 1°] om Cc Tert A Q
in occasu] ad occasum Cc in occidentem (al in occasum) Tert εως δυσμων Cr + αυτου L
clarificatum] glorificatum (al clarificatum) Tert apud gentes 1°] in gentibus Cc
in nationibus (al in omnibus gentibus) Tert + et Cc Tert (εθνεσι bis Q^a) in 2°]
pr et Cr odores incensi offeruntur] incensum offertur Cc offeruntur (al offeren-
tur) sacrificia munda Tert θυμαμα προσαγεται Cr L (exc 22 51 θυμ. μοι προσαγ.) H
θυμαμα προσαγαγετε επι A θυμαμα προσαγαγετε Q^a vid (-αγεται Q^a) nomini meo]
om 22 51 quoniam 2° . . . apud gentes 2°] om Tert apud gentes 2°] in gen-
tibus Cc Dominus] + omnipotens Cc + παντοκρατωρ Cr et sacrificium 2°—ad
fin. com.] al om C om Cc Tert Cr 14. Maledictus] pr και Cr homo] om Cr L
(exc 36) H (hab Compl) erat 2°] + αυτω A 26 eius 1°] om A immolat]
θυσι N (θυει-Cr) inquinatum] διεφθαρμενα L (-μενον Cr H) rex] pr διоти Cr
ego] om 62 147 Dominus] + Παντοκρατωρ Cr

II. 1, 2 ¹ Et nunc praeceptum hoc ad vos est, o sacerdotes. ² Si non *Cyprian.*
 audieritis et si non posueritis in corde vestro ut detis honorem
 nomini meo, dicit Dominus omnipotens, immittam in vos male-
 dictionem, et maledicam benedictionem vestram

5 ⁵ Testamentum meum fuit cum vita et pace, et dedi illi timorem ut
 6 ⁶ timeret me a facie nominis mei proficisci illum. ⁶ Lex veritatis in
 ore eius, et iniustitia non est inventa in labiis eius, in pace linguae
 7 corrigens ambulavit nobiscum, et multos avertit ab iniustitia. ⁷ Quo-
 niam labia sacerdotis servabunt scientiam, et legem exquirent ab ore
 eius, quoniam angelus Domini Omnipotentis est

10 ¹⁰ Nonne Deus unus condidit nos? Nonne pater unus est omnium
 nostrum? quid utique dereliquistis unusquisque fratrem suum . . .
 11 ¹¹ Derelictus est Iuda et abominatio facta est in Israel et in Hieru-
 salem, quoniam profanavit Iudas sancta Domini, in quibus dilexit,
 12 et affectavit deos alienos. ¹² Exterminabit Dominus hominem qui
 facit haec, et humilis in tabernaculis Iacob

17 ¹⁷ Exacerbatis Deum in verbis vestris, et dixistis, in qua re exacer- *Luc. Cal.*
 bavimus eum? In eo quod dicatis: omnis qui facit malum bonum
 est coram Deo, et in ipsis benedicet. Et ubi est Deus iustitiae?

III. 1 ¹ Et subito venit *Speculum.*
 in templo suo Dominus quem vos quaeritis, et angelus testamenti
 quem vos vultis;

3 ³ Et sedit confians et expurgans sicut aurum et argentum et emun- *Cyprian.*

II 1, 2 *Cypr. Ep.* lix 13; lxxiv 8 II 5 *Cypr. Testim.* iii 20 II 5-7
Cypr. Testim. ii 5 II 10 *Cypr. Testim.* iii 3 II 11, 12 *Cypr. Testim.* i 1
 II 17 *Lucif. Cal. De sanct. Athan.* i 38 III 1 *Spec.* ii III 3 *Cypr. Testim.* iii 57

II. 1. est] *om* \mathfrak{E} o sacerdotes] $\text{oi ierpeis } \mathfrak{E} \mathfrak{L}$ (*exc* 22 36 51 ω *ierpeis*) \mathfrak{H} (*exc*
 106) *tous ierpeis* Γ 106 2. audieritis] *υπακουσητε* $A \Gamma$ 36 49 106 si non 2^a]
om $\mathfrak{N}^{c, b}$ (*postea ras*) posueritis] *θεσθε* $\mathfrak{N}^{c, a, c, b}$ in corde] *εν ταις καρδιας* $\mathfrak{N}^{c, b}$
 (*postea repos. eis την καρδιαν*) omnipotens] *al om C* immittam] *al inmittam C*
εξαποστειλω \mathfrak{N} (*-στελω* $\mathfrak{N}^{c, a, c, b}$) 5. meum] *al om C* (*om* 311) vita] *pr αυτου*
illi] *al illis C* timorem] *εν φοβω* $\mathfrak{E} \mathfrak{H}$ (*om εν* $\mathfrak{L} \mathfrak{N}^{c, b}$) ut timeret] *al timere C*
me] *om B* (*hab* $B^{a, b}$ (*vid*)) a facie] *pr και* \mathfrak{E} proficisci illum] *al om C*
 6. in ore] *pr ην* \mathfrak{E} linguae] *al om C om* \mathfrak{E} nobiscum] *μετ εμου* \mathfrak{E} 7. Om-
 nipotentis] *al om C* 10. Nonne 1° . . . nostrum] *ουχι πηρ εις παντων υμων ουχι*
θς εις εκτισεν υμας $\mathfrak{N}^{c, b}$ nos] *υμας* \mathfrak{E} est] *om* \mathfrak{E} quid utique] *τι οτι* \mathfrak{E}
διοτι Γ 11. deos] *pr εις* \mathfrak{E} (*om* $\mathfrak{N}^{c, b}$) 12. et humilis] *εως και ταπεινωθη*
εξ ης εως αν και ταπεινωθη $\mathfrak{L} \mathfrak{N}^{c, a}$ Iacob] *al om C* 17. Exacerbatis] *oi παρο-*
ξυνοντες \mathfrak{E} eum] *om A \Gamma* 26 49 106 233 σε 87 91 benedicet] *pr αυτους* \mathfrak{E}

III. 1. venit] *ηξει* \mathfrak{E} suo] *εαντου* $\mathfrak{E}^B \mathfrak{L} \mathfrak{H}$ *αυτου A Q^{m} \Gamma om Q^* 3. Et 1°]*

- dabit filios Levi
- 7⁷ Revertimini ad me
et ego revertar ad vos, dicit Dominus
- Speculum.* 8⁸ Si subplantabit homo Dominum quia vos subplantastis me. Et
dixistis, in quo subplantavimus te? Quia decimae meae et primitiae
9 vobiscum sunt. 9⁹ Et dissimulantes vos dissimulastis, et vos me
10 subplantastis, . . . 10¹⁰ et intulistis vos pignera in thesauris vestris, et
erit rapina in domibus vestris
- Luc. Cal.* 13¹³ Gravastis adversum me consilia vestra dicit Dominus omnipotens,
14 et dixistis, in qua re detraximus de te? 14¹⁴ quia dixistis, vanus est
omnis qui servit Deo, et quid amplius quod custodivimus praecepta
illius, et ambulavimus deprecantes ante conspectu Domini omnipo-
tentis?
15¹⁵ 16¹⁶ Et nunc nos magnificamus alienos, et renovantur omnes facientes
16 iniqua, et restiterunt Deo, et salvati sunt. 16¹⁶ Haec detraxerunt qui
timent Deum unusquisque ad proximum suum, et intendit Dominus
et exaudivit, et scripsit librum memorialem coram se timentibus
17 Dominum et metuentibus nomen suum. 17¹⁷ Et erit mihi, dicit
Dominus omnipotens, in die qua ego facio, in possessione, et eligam
eos quemadmodum eligit homo filium suum bene servientem sibi.
18¹⁸ Et conversi videbitis quantum sit inter iustum et iniustum, inter
servientem Deo et non servientem.

III 7 *Cypr. Ad Vig. i; De bono pat. iv*
Lucif. Cal. De sanct. Athan. i 38

III 8-10 *Spec. lix*

III 13-18

om E^B expurgans] καθαριετε N^* (-ριζων $\text{N}^{\text{c. a. c. b}}$) sicut aurum] και ως το
χρυσιον obel adpinx B^a (non b) mg aurum et argentum] tr E argentum] pr ως
 E^B H^A (om L exc 62 147) emundabit] καθαρει L N^* (-ρισι $\text{N}^?$) Q Γ Levi]
 Δ ειει N^* (Δ ειει E^B L H $\text{N}^{\text{c. a}}$) Δ ειει A Q^a 7. Revertimini] επιστραφητε A Γ
49 106 ego] om E et ego revertar ad vos] al om C Dominus] + Παντο-
κρατωρ E 8. Si] μητι E^B ει L H Dominum] θεον E subplantastis]
περνιζετε E επερνιζετε Q^* (περν. Q^a) dixistis] ερειτε E^B (ειπατε L H $\text{N}^{\text{c. b}}$
 A Q^a Γ) meae] om E primitiae] αρχαι N^* (απαρχαι $\text{N}^{\text{c. a. c. b}}$) 9. dis-
simulastis] + εις αυτα 22 51 62 147 + εις αυτω 95 185 vos me] tr E H 10. vos]
om E pignera] pr παντα E L (exc 62 147) H thesauris] τον θησαυρον $\text{N}^{\text{c. a}}$
(postea τους θησαυρους) vestris] om E (hab L H) erit] om $\text{N}^?$ (postea restit)
rapina] + αυτου E + αυτων $\text{N}^{\text{c. a}}$ (postea ras) in domibus vestris] εν τω οικω αυτου
 E 26 106 13. consilia] τους λογους E omnipotens] om E H 14. quia]
om E est omnis qui servit] ο δουλευων E L (exc 36 pas ο δουλευων) H et 2°]
+ διοτι E^B L 15. omnes] om E H facientes] ποιουντες bis scr B et 3°]
om L A Q Γ 16. Deum] τον κυριον E om N^* N^* vid (hab $\text{N}^?$) intendit] ιδεν Γ
17. erit] εσονται E mihi] μου N^* vid (μοι $\text{N}^?$) eligit] αιρετιει Q^* αιρετιζει E
bene] om E 18. Et 1°] om N^* (hab $\text{N}^{\text{c. a}}$) quantum sit] om E iniustum]
 pr αναμεσον E inter 2°] pr και E non servientem] pr αναμεσον L + αυτω L Γ
Compl

IV. 1¹ Ecce dies Domini venit ardens velut clibanus, eruntque *Cyprian.*
 omnes alienigenae et omnes iniqui stipula, et succendet illos ad-
 veniens dies, dicit Dominus [*Lucif. Cal.*] et non derelinquetur ex eis *Luc. Cal.*
 2 radix nec vitis. 2² Vobis autem timentibus meum nomen orietur sol *Cyprian.*
 iustitiae et sanitas in alis eius
 4 4⁴ Et ecce mittam vobis Helian Thesbiten *Tertullian.*

IV 1 *Cypr. Testim.* ii 28; *Ad Demet.* 22; *Lucif. Cal. De sancti. Athan.* i 38
 IV 2 *Cypr. Ad Vig.* 6; *De Pascha Computus* 19; *Tycon. Reg. Sept.* iv 4; *Tert. De Anima* v

IV. 1. Quia ecce dies venit Domini ardens sicut clibanus et uret eos et erunt omnes alienigenae et omnes qui faciunt scelera ut sarmenta et succendet eos dies Domini quae venit dicit Dominus omnipotens L. Ecce] *pr* διοτι *Ex* *H* *pr* οτι *L* *N^c.b* *om* A* (*διοτι ιδου in mg. et sup ras A^a ?*) Domini] *om* *Ex* *L* eruntque] *pr* και φλεξει αυτους *Ex* *L* (*exc 62 147*) *H* iniqui] *pr* οι ποιουντες *Ex* Dominus] + Παντοκρατωρ *Ex* ex] *om* *L* *N^c.b* 2. Timentibus oritur sol iustitiae et sanitas in pinnis eius T Vobis . . . orietur] και ανατελει υμιν τοις φοβουμενοις το ονομα μου *Ex* timentibus] *al* qui timetis C meum nomen] *al* nomen Domini C orietur] *al* + vobis C sanitas] *al* curatio C alis] *al* pinnis C eius] *avτων* A 106 4. Et] *om* Γ mittam] *pr* εγω *Ex* αποστειλω Q 22 36 49 51

W. O. E. OESTERLEY.

NOTES ON THE DIDACHE.

I.

ON BAPTISM BY AFFUSION.

WHERE and when did Baptism by Affusion come to be regarded as perfectly adequate and legitimate? We need not pursue the question beyond the first five centuries.

1. Tertullian *de Cor. Mil.* 3 says 'ter mergitamur'. In several places he uses the word 'tinguo', which means 'to dip' (*Virg. Georg.* i 246 'Arctos Oceani metuentes aequare tingui'); or to dip cloth in vats and so 'to dye'. The word does not appear to be used of bathing. Dipping which imparts a colour or character seems to be its common sense, and hence it came to be used of Baptism.

2. In the third century Cornelius, Bishop of Rome, says that the whole of the clergy and many of the laity of that church objected to the ordination of Novatian (*Eus. H. E.* vi 43, 17) ἐπει μὴ ἐξὸν ἦν τὸν ἐπὶ κλίνης διὰ νόσον περιχυθέντα (= *perfusum*), ὡσπερ καὶ οὗτος, εἰς κλῆρόν τινα γενέσθαι. It has been thought that the ground of the